

استناد به مجلات الکترونیک رایگان پزشکی پایگاه اطلاعاتی DOAJ در مقالات مجلات معتبر

دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران*

علیرضا رحیمی^۱، رقیه عسگرز^۲، سمیه تقی‌یار^۳، اعظم اکبری^۴

چکیده

مقدمه: برای عملی شدن رسالت کتابخانه‌ها برای تأمین دسترسی سریع و بهینه‌ی پژوهشگران به اطلاعات، تهیه‌ی مجلات الکترونیک معتبر با دسترسی آزاد می‌تواند مکملی برای تأمین نیازهای اطلاعاتی آنان باشد. در این مقاله میزان استناد به مجلات الکترونیک رایگان پزشکی پایگاه اطلاعاتی DOAJ در مقالات مجلات معتبر دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران بررسی شد.

روش بررسی: این پژوهش با روش پیمایشی - توصیفی به تحلیل استنادی مآخذ ۳۸ مجله‌ی علمی - پژوهشی دانشگاه‌های علوم پزشکی تیپ یک کشور در بین سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۴ از نظر میزان استناد به ۳۶۹ مجله‌ی الکترونیک رایگان پزشکی موجود در پایگاه DOAJ پرداخت. داده‌های پژوهش با استفاده از دو چک‌لیست گوناگون که یکی به بررسی تعداد استنادهای مقالات مجلات ایرانی و دیگری به جمع‌آوری استنادها به مجلات رایگان می‌پرداخت، از مجلات علمی - پژوهشی ایران جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات نیز با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام شد.

یافته‌ها: میزان استناد به مجلات الکترونیک رایگان پزشکی کمتر از یک درصد بود و میزان استناد به آنها در سال ۸۵ رشد محسوسی را نسبت به ۸۴ نشان نمی‌داد؛ از این میان مجله Daru دانشکده‌ی داروسازی دانشگاه علوم پزشکی تهران و Iranian Urology Journal دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی بیشترین استناد به مجلات الکترونیک رایگان پزشکی را داشتند. همچنین در موضوعات Public health medicine (general) میزان استنادها به مجلات الکترونیک رایگان پزشکی بیشتر از سایر موضوعات پزشکی بود. از بین ۳۶۹ مجله الکترونیک رایگان پزشکی، مجله BMC Public health با ۲ مورد استناد در حوزه‌ی بهداشت عمومی بیشترین استنادها را به خود اختصاص داد.

نتیجه‌گیری: شناسایی و معرفی مجلات معتبر و پر استناد الکترونیک رایگان پزشکی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی پزشکی و ارائه آنها به جامعه پزشکی از راه‌های گوناگون امری ضروری به نظر می‌رسد؛ زیرا فراهم نمودن زمینه‌ی دسترسی سریع و آسان به اطلاعات مورد نیاز پژوهشگران وظیفه‌ی اصلی کتابخانه‌ها در محیط‌های آموزشی، بهداشتی و درمانی به شمار می‌رود.

واژه‌های کلیدی: نشریات ادواری؛ استناد، پایگاه‌های اطلاعاتی.

نوع مقاله: تحقیقی S

پذیرش مقاله: ۱۷/۶/۱۶

اصلاح نهایی: ۱۷/۳/۲۹

دریافت مقاله: ۱۷/۱/۲۰

ارجاع: رحیمی علیرضا، عسگری رقیه، تقی‌یار سمیه، اکبری اعظم. استناد به مجلات الکترونیک رایگان پزشکی پایگاه اطلاعاتی DOAJ در مقالات مجلات معتبر دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران. مدیریت اطلاعات سلامت ۱۳۸۷؛ ۵ (۱):

مقدمه

امروزه پیدایش فن‌آوری‌های جدید اطلاعات مانند اینترنت و امکان ذخیره و بازیابی الکترونیکی اطلاعات بر جذابیت و رونق مجلات الکترونیکی افزوده است. مجله‌ی الکترونیکی، مجله‌ای است که شیوه‌ی ثبت و انتقال اطلاعات آن در یک

* این مقاله در همایش علم‌سنجی در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان سال ۱۳۸۶

(از طرف مرکز تحقیقات فن‌آوری اطلاعات سلامت) ارائه شده است.

۱. مربی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی و مسؤول راه‌اندازی مرکز تحقیقات فن‌آوری

اطلاعات در علوم سلامت، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان (نویسنده‌ی مسؤول)

E-mail: rahimi@mng.mui.ac.ir

۲. کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی گرایش مدیریت

اطلاعات، دانشگاه اصفهان

مقاله را تشکیل می‌دهد؛ این گونه استنادها در انتشارات پژوهشی بیشتر منابعی را که پژوهشگر به آنها مراجعه کرده است، نشان می‌دهد.

ضریب تأثیرگذاری وب، تحلیل میانگین پیوندهای داده شده به یک وبسایت است. پژوهش‌های پیوندی همانند پژوهش‌های استنادی سعی دارند تا با شمارش پیوندهای برقرارشده به یک منبع وابسته به وب، میزان تأثیر از محتوای وب را تعیین کنند (۸،۷).

رخس در پایان‌نامه‌ی خود بیان می‌کند که ۵۷ درصد از استنادها به منابع اینترنتی از نوع نشریات الکترونیک بوده است که از سال ۱۳۷۹ لغایت ۱۳۸۱ روند استناد به این نوع منبع اینترنتی افزایش نشان می‌دهد. البته او میزان استناد به منابع اینترنتی را بر اساس نوع رشته یا عنوان مجله متفاوت می‌داند (۹).

نتایج پژوهش اصنافی نشان داد که میزان استفاده کاربران از مجلات الکترونیک و میزان آشنایی آنها با این مجلات با برخی دانشگاه‌های خارج از کشور برابری می‌کند و در پاره‌ای از موارد از آنها نیز بالاتر است (۲). این در حالی است که هارتر در مورد ارزیابی تأثیر منابع الکترونیک بر روی ارتباطات دانشگاهی به این نتیجه رسید که بیشتر مجلات دانشگاهی به میزان کمی به مجلات الکترونیک استناد می‌دهند (۹). البته سعادت عواملی مانند دسترسی به منابع چاپی یا دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته را که از مجلات چاپی پشتیبانی می‌کنند، از جمله عوامل مؤثر در استناد کمتر به منابع اینترنتی می‌داند (۱۰).

لولین در بررسی کاربردی "مجلات الکترونیک" در میان اعضای هیأت علمی دانشگاه بریتانیا مشخص کرده است که مهم‌ترین دلیل استفاده نکردن از مجلات الکترونیک نداشتن آگاهی از انتشار آن مجله بوده است. او در مقاله خود بیان می‌کند که به دلیل نمایه نشدن مقالات (مجلات الکترونیک صرف) در نمایه‌نامه‌های معتبر، این مجلات چندان مورد استفاده قرار نمی‌گیرند (۱۱). وی در مورد استفاده‌ی بسیار کم از مجلات الکترونیک رایگان، علاوه بر موارد ذکر شده، به

قالب الکترونیک است. چنین مجله‌ای با عنوان مشخص و با هدف انتشار مداوم و نامحدود، به وسیله‌ی یک مؤسسه، ناشر یا شخص منتشر می‌شود و محتویات آن به صورت الکترونیک تولید، ذخیره و بازبازی می‌گردد (۱). با ظهور فن‌آوری جدید و دسترسی پیوسته به پایگاه‌های اطلاعاتی، بسیاری از میزبانان و ناشران مهم، متن کامل مجلات خود را از این راه به مشتریان خود ارائه می‌کنند و این امر به یاری اینترنت سرعت بیشتری یافته است. بسیاری از کتابخانه‌های دنیا به دلیل مشکلات مالی، ظهور فن‌آوری جدید و انتخاب سیاست تازه‌ی دسترسی به منابع اطلاعاتی، اشتراک پاره‌ای از مجلات چاپی خود را قطع کرده و به اشتراک مجلات الکترونیک روی آورده‌اند. نکته‌ی مهم این است که مجلات الکترونیک اشتراکی و غیر رایگان فقط در محیط کتابخانه و دانشگاه قابل استفاده هستند (۲).

افزایش سالانه‌ی هزینه‌ی خرید مجله‌های علمی موجب شده است که پژوهشگران قادر به دسترسی به یافته‌های پژوهش‌های علمی خود و همکاران نباشند. در واقع، تقاضای روزافزونی برای اطلاعات علمی وجود دارد و پاسخ‌گویی به این درخواست‌ها تنها از طریق دسترسی آزاد به منابع موجود در وب امکان‌پذیر است (۴،۳).

مجله‌ی الکترونیک رایگان یکی از انواع مجلات الکترونیک است که از راه اینترنت و بدون پرداخت هر گونه وجه، قابل دسترس برای تمام افراد جامعه می‌باشد. این نوع مجله نیازی به مشترک شدن و پرداخت حق اشتراک ندارد (۵). از آن جایی که یک نوشته‌ی خوب، باید بر استنادهای علمی استوار باشد، استفاده از نشریات ادواری برای تدوین مقالات به علت سرعت چاپ و توزیع سریع‌تر در تحلیل‌های استنادی منابع و مآخذ از اهمیت خاصی برخوردار است. تحلیل استنادی یکی از متداولترین فنون کتاب‌سنجی است که در آن قواعد حاکم بر رابطه‌ی میان مدارک استناد دهنده (متن) و مدرک مورد استناد (سند)، جستجو و مطالعه می‌شود (۶). استناد به عنوان نقطه‌ی شروع و راهنما برای انجام پژوهش در مراحل گوناگون به شمار می‌رود و بخش مهمی از یک

نمونه‌گیری، دانشگاه‌های علوم پزشکی تیپ یک کشور بر اساس مستندات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مشخص شد که عبارت بودند از دانشگاه‌های علوم پزشکی ارومیه، اصفهان، اهواز، ایران، تبریز، تهران، شیراز، شهید بهشتی، کرمان، گیلان و مشهد. سپس مجلات علمی-پژوهشی فارسی و انگلیسی زبان این دانشگاه‌ها شناسایی شد. تعداد این مجلات ۳۸ عنوان بود و در مرحله‌ی بعد، منابع و مآخذ شماره‌های مختلف آن‌ها چه به صورت الکترونیک، چه به صورت چاپی، بین سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ به دقت مورد بررسی استنادی قرار گرفت. سپس دو چک‌لیست متفاوت، یکی با بررسی تعداد استنادهای مقالات مجلات ایرانی و دیگری با جمع‌آوری استنادها به مجلات رایگان پایگاه DOAJ در مجلات علمی-پژوهشی ایران جمع‌آوری و طراحی شد و روایی آنها نیز به تأیید کارشناسان و متخصصین موضوع مربوط رسید. برای تعیین توزیع فراوانی استناد به مجلات الکترونیک رایگان پزشکی در مقالات مجلات معتبر دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، به تفکیک سال، در ستون (چک‌لیست) تعداد استناد به مجلات الکترونیکی رایگان وارد شد که اطلاعات به دست آمده از این ستون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و مجلات بر اساس پراستنادترین به کم‌استنادترین، در هر موضوع و به تفکیک سال‌های مورد پژوهش، رتبه‌بندی شدند. برای رتبه‌بندی مجلات، شاخص‌های مختلفی پیشنهاد شده است که مبنای بیشتر آنها میزان ارجاع به مقاله‌های مجلات می‌باشد. استناد به مقالات چاپ شده در یک مجله مبنای رتبه‌بندی مجلات است (۱۵). در این راستا موضوعات در نظر گرفته شده بر اساس موضوعات DOAJ می‌باشد. به منظور تعیین پراستنادترین مجلات الکترونیک رایگان پزشکی به تفکیک سال و موضوع، برای هر عنوان مجله‌ی الکترونیک رایگان پزشکی موجود در DOAJ با توجه به موضوع آن، کد خاصی پیش‌بینی شد که این کد در ستون موجود در چک‌لیست وارد گردید. برای تعیین رتبه‌بندی مجلات الکترونیک رایگان استناد شده بر اساس عامل تأثیرگذاری وب (WIF) از راهنمای (دایرکتوری)

اعتقاد برخی مبنی بر کیفیت نازل‌تر این مجلات نسبت به مجلات الکترونیک غیر رایگان نیز اشاره کرده است.

در زمینه‌ی شناسایی و معرفی مجلات الکترونیک رایگان سودمند نیز پژوهش‌هایی انجام شده است. از آن جمله پژوهشی که در سال ۲۰۰۲ توسط ISI صورت گرفت و مشخص گردید که ۱۱۹۰ عنوان از مجلات الکترونیک رایگان در ISI موجود بوده و نمایه شده‌اند. همچنین مشخص شد که مجلات الکترونیک رایگان یک درصد از کل تعداد مجلات موجود در ISI را در برمی‌گیرند (۱۲).

فاسمایر و همکاران تأثیر مجلات الکترونیکی رایگان علمی را بر پژوهش‌های علمی مورد بررسی قرار دادند. این پژوهشگران سیاه‌ای جامع از مجلات الکترونیکی رایگان در زمینه‌های علوم، فن‌آوری و پزشکی را به همراه نشانی اینترنتی آنها گردآوری کردند. نتایج نشان داد که استفاده از مجلات الکترونیکی رایگان تأثیر مثبتی بر روند پژوهش‌های علمی گذارده است (۱۳). علاوه بر آن Fosmier و Songyu توانستند ۲۱۳ مجله الکترونیکی رایگان علمی را در زمینه‌های مختلف یافته و ارائه ی آنها را از راه وب سایت کتابخانه‌ها یا موسسات علمی پیشنهاد کنند (۱۴).

در این پژوهش سعی شده است تا پراستنادترین مجلات الکترونیکی رایگان در زمینه‌ی پزشکی مشخص گردد. این گونه مجلات علمی و پژوهشی به طور عمده یافته‌های پژوهش‌های نظری و بنیادی را گزارش می‌کنند و ویژگی اصلی آنها ارائه‌ی گزارش‌های پژوهشی است. در گام بعدی میزان اعتبار مجلات در وب با استفاده از عامل تأثیرگذاری وب (Web impact factor (WIF) مورد سنجش قرار گرفت.

روش بررسی

این پژوهش از نوع پیمایشی-توصیفی است. ابتدا URL مجلات الکترونیک رایگان مورد بررسی قرار گرفت. مجلات از پایگاه DOAJ به نشانی www.doaj.org استخراج شد. تعداد مجلات پزشکی موجود در DOAJ، ۳۶۹ عنوان بود. در

۱ درصد استنادهای غیرچاپی به مجلات الکترونیک رایگان اختصاص داشت که این میزان معادل ۰/۲۲ درصد کل استنادها بود. همچنین ۸۸/۳۳ درصد استنادهای غیرچاپی معادل ۱/۰۲ درصد کل استنادها، به مجلات الکترونیک اختصاص داشت. سایر منابع اینترنتی و الکترونیکی نیز ۱۰/۶۴ درصد استنادهای غیرچاپی (۰/۱۲ درصد کل استنادها) را به خود اختصاص داده‌اند.

راهنمای مجلات الکترونیک رایگان DOAJ، ۳۰۳۰ مجله در موضوعات مختلف را تحت پوشش قرار می‌داد. در این پژوهش بر اساس اطلاعات موجود در وبسایت DOAJ در شهریورماه سال ۸۶ (سپتامبر ۲۰۰۷)، ۳۶۹ مجله این پایگاه در موضوعات تحت پوشش Health Sciences شامل (General) Medicine (۲۳۴ مجله)، Nursing (۱۸ مجله) و Dentistry (۲۸ مجله) برای بررسی میزان استناد به آنها انتخاب شد.

بررسی استنادهای ۳۸ مجله معتبر دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران منتشر شده در سال‌های ۸۴ و ۸۵ به ۳۶۹ مجله‌ی مذکور نشان داد که مجله BMC Public Health با ۲ استناد، بیشترین استناد در بین مجلات رایگان DOAJ را داشت. مجلات American Family Physician، The AAPS Journal، CMAJ، BMC Psychiatry، The Internet Journal of Emergency Medicine و The Oncologist نیز هر یک، فقط یک بار مورد استناد قرار گرفته‌اند.

جدول ۱. پراکندگی مقالات بازیابی شده به صورت چکیده در هر شماره

تعداد مقالات بازیابی شده به صورت چکیده در هر شماره	تعداد شماره	درصد
۱	۱۷	۲۵/۴
۲	۴	۱۱/۹
۳	۱	۴/۵
۹	۱	۱۳/۴
۱۳	۱	۱۹/۴
۱۷	۱	۲۵/۴

Yahoo استفاده شد. علت استفاده از این راهنما آن است که Yahoo موتور کاوش All the web را تحت پوشش خود قرار داده، در زمینه‌ی بررسی نشانی‌های اینترنتی دقیق‌تر عمل می‌کند. بدین منظور از فرمول Domain: website.ir یا Domain: www.website.ir در موتور کاوش Yahoo استفاده خواهد شد. در این پژوهش عامل تأثیرگذاری وب تنها برای پرستندترین مجلات الکترونیکی رایگان در هر موضوع و به تفکیک سال به دست آمد. در نهایت داده‌ها جمع‌آوری و با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت.

یافته‌ها

بررسی نتایج به دست آمده نشان داد که ۳۸ مجله معتبر دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران در سال‌های ۸۴ و ۸۵ شامل ۲۹۶ شماره، ۳۶۱۱ مقاله در مجموع ۶۶۸۴۲ بار مورد استناد بوده‌اند. ۶۷ مقاله از ۳۶۱۱ مقاله (۰/۷۸ درصد) به صورت چکیده بازیابی شد که امکان بررسی استنادهای آنها وجود نداشت. با توجه به جدول ۱، در ۱۷ شماره (۶۰/۷ درصد) دسترسی به اطلاعات ۱ مقاله به صورت چکیده وجود داشت. در ۴ شماره (۲۸/۶ درصد)، ۲ مقاله به صورت چکیده بازیابی شده‌اند. در ۱ شماره (۱۰/۷ درصد) نیز، ۳ مقاله به صورت چکیده بازیابی شدند. در ۳ شماره نیز کل مقالات به صورت چکیده بازیابی شده است. تعداد مقالات هر یک از این شماره‌ها به ترتیب ۹، ۱۳ و ۱۷ مقاله بود.

بررسی کل استنادها به انواع اطلاعاتی نشان داد که ۷۷۱ استناد به منابع الکترونیک و اینترنتی و ۶۵۹۴۲ استناد به منابع چاپی وجود داشته است. در کل استنادها ۱/۱۲ درصد استنادها به منابع غیرچاپی و ۹۸/۶۵ درصد از استنادها به منابع چاپی اختصاص داشته است.

همان گونه که جدول ۲ نشان می‌دهد از ۷۷۱ استناد به منابع غیرچاپی در سال‌های ۸۴ و ۸۵، تعداد ۸ استناد به مجلات الکترونیک رایگان پزشکی موجود در DOAJ، ۶۸۱ استناد به مجلات الکترونیک و ۸۲ استناد به سایر منابع اینترنتی و الکترونیکی وجود داشته است.

بحث

با توجه به یافته‌های پژوهش میزان استناد به مجلات الکترونیک رایگان پزشکی در مجلات علمی پژوهشی پزشکی نزدیک به صفر (۰/۲۲ درصد) می‌باشد. به طوری که از ۳۸ مجله‌ی علمی پژوهشی که در محدوده‌ی پژوهش حاضر قرار داشتند، تنها ۸ مجله به مجلات الکترونیک رایگان موجود در DOAJ استناد داده بودند. مجلات Iranian urology journal و DARU هر کدام با دارا بودن ۲ استناد به این مجلات، دارای بالاترین میزان استناد به مجلات الکترونیک رایگان پزشکی DOAJ بودند.

اگر تعداد مقالاتی را که دارای استناد به مجلات الکترونیک رایگان هستند به تفکیک سال مورد بررسی قرار دهیم، مشاهده می‌کنیم که میزان استناد در سال ۱۳۸۴، ۴ مورد و در سال ۱۳۸۵ نیز ۴ مورد بود. در نتیجه نسبت تعداد مقالاتی که دارای استناد به مجلات الکترونیک رایگان بودند، طی این دو سال تغییر محسوسی نداشت اما تعداد کل استنادها به انواع منابع و مجلات الکترونیک در سال ۸۵ نسبت به ۸۴ افزایش نشان می‌داد.

با بررسی کلیه‌ی استنادها بر اساس نوع منبع، مشاهده شد که استناد به منابع چاپی دارای بیشترین میزان استناد است و در بین منابع چاپی، میزان استناد به نشریات نسبت به کتاب و پایان‌نامه بیشتر بوده است و در طول دو سال نیز روند رو به رشدی را نشان می‌داد و به نوعی با نتایج تحقیقات رخس و اصنافی هم‌سوایی دارد (۲،۷).

با وجود این که مجلات الکترونیک رایگان، الگوی جدیدی را برای نشر مقالات علمی-پژوهشی در مجلات علمی فراهم می‌کنند و دسترسی رایگان و پیوسته را از راه اینترنت برای همگان فراهم می‌سازند اما استفاده‌ی بهینه از این منابع از طرف پژوهشگران ایرانی صورت نپذیرفته است. شاید آشنا نبودن با مجلات الکترونیکی رایگان، ناآشنایی افراد با این نوع محمل‌های اطلاعاتی، نوپا بودن مجلات الکترونیک رایگان و در نتیجه اعتماد نداشتن به آنها، همچنین کیفیت و اعتبار بالای منابع چاپی و امکان دسترسی همیشگی

جدول ۲. مقایسه تعداد استناد به منابع غیرچاپی به تفکیک سال

نوع منبع	سال		جمع استنادها
	۱۳۸۴	۱۳۸۵	
مجلات الکترونیک رایگان	۴	۴	۸
مجلات الکترونیک	۳۰۷	۳۷۴	۶۸۱
سایر منابع اینترنتی و الکترونیکی	۵۴	۲۸	۸۲

یافته‌ها بیانگر این است که در کل استنادها، تنها به ۷ مجله رایگان پزشکی (۲ درصد) استناد شده است و به ۳۶۲ مجله‌ی دیگر (۹۸ درصد) آنها استناد نشده است.

با مقایسه‌ی تعداد مقالاتی که به مجلات رایگان استناد داده بودند نسبت به کل مقالات، به طور میانگین هر مقاله ۰/۱۹ درصد به مجلات الکترونیک رایگان پزشکی استناد داشت.

در بین موضوعات DOAJ موضوع Medicine (General) با سه بار تکرار و Public Health با دو بار تکرار بیشترین استفاده را در بین سایر موضوعات داشتند. موضوعات Pharmacy and material medical، Psychiatry و Urology نیز یک بار مورد استفاده قرار گرفتند.

بررسی عامل تأثیرگذار وب (WIF) مجلات مورد استناد قرار گرفته DOAJ نشان داد که مجله CMAJ دارای بیشترین ضریب تأثیر در بین مجلات رایگان مورد استناد قرار گرفته را دارد.

مجلات CMAJ با ضریب تأثیر ۳۳۵۰۰ و The Internet Journal of Emergency Medicine با ضریب تأثیر ۱۲۴۰ بیشترین ضریب تأثیر را در بین سایر مجلات مورد استناد قرار گرفته، داشتند. مجلات The AAPS Journal با ۵۰۶ و The Oncologist با ۳۲۵ ضریب تأثیر نیز در رده‌های بعد قرار دارند. همچنین مجلات American Family Physician، BMC Psychiatry و BMC Public Health نیز دارای ضریب تأثیر صفر بودند.

سایت‌های وب از لحاظ میزان نفوذ و اهمیت آنها مطرح می‌شود. بررسی عامل تأثیرگذاری وب مجلات (WIF) الکترونیک رایگان به دست آمده، نشان داد که مجلات CMAJ و The internet journal of emergency and intensive care medicine The AAPS، به ترتیب دارای بیشترین ارزش استنادی هستند. مجله BMC Public health با وجود این که بیشترین درصد استناد را به خود اختصاص داده است اما دارای WIF برابر با صفر است و این نشان می‌دهد که ارتباط منطقی و معنی‌داری بین میزان استناد و ضریب تأثیر گذاری وب وجود ندارد.

با اعتقاد بر این که مجلات الکترونیک رایگان به علت فراهم کردن امکان دسترسی سریع و رایگان به مقالات علمی-پژوهشی، بیشتر مورد استناد قرار می‌گیرند، اما در عمل مشخص گردید که جامعه‌ی تحت پوشش پژوهش حاضر از این خاصیت مثبت استفاده بهینه نکرده است. با توجه به این امر که دسترسی مؤثر به اطلاعات، نیاز اساسی برای موفقیت هر کتابخانه‌ی دانشگاهی است، تحقیقات مختلف نشان داده است که ارتباط مستقیمی بین میزان امکان دسترسی به اطلاعات و تولید علم در جهان وجود دارد. مجلات الکترونیک رایگان می‌توانند با کاهش هزینه‌ها، افزایش اثربخشی زمان و اعتلای سطح علمی افراد، کتابخانه‌های تخصصی و سازمان‌های مادر، گامی مؤثر در این زمینه باشد. دسترسی آزاد برای گسترش روشنفکری، دسترسی به دانش و اطلاعات و پیشرفت اقتصادی و فرهنگی جامعه یک ضرورت است و کتابخانه‌ها باید در راستای گسترش و توسعه‌ی مجلات الکترونیک رایگان در میان محققین و پژوهشگران گام‌های مهمی بردارند.

نتیجه‌گیری

این بررسی نشان داد که رویکرد استنادات مجلات علمی-پژوهشی کشور، یا به عبارت بهتر رویکرد استنادی نویسندگان مقالات علوم پزشکی ایرانی به مجلات الکترونیکی رایگان و

به آنها، و نیز انجام نشدن اطلاع‌رسانی کامل از سوی کتابداران و اطلاع‌رسانان پزشکی به محققان و پژوهشگران از جمله دلایلی باشند که میزان استفاده از این گونه مجلات را کاهش می‌دهد.

در کل پراستنادترین مجلات الکترونیک رایگان مجله BMC Public health با ۲ مورد استناد بود که این دو استناد نیز در سال‌های متفاوتی صورت گرفته است.

موضوع (general) Medicine با دارا بودن ۳ استناد بیشترین درصد استناد در بین موضوعات پزشکی DOAJ را به خود اختصاص داده است. مجلات The Internet, American Family Physician و Journal of Emergency Medicine دارای این موضوع بوده‌اند و هر کدام یک‌بار مورد استناد قرار گرفته بودند. همچنین در اولویت‌های بعدی موضوع Public health با ۲ مورد استناد (در مجله BMC Public health) مورد استفاده قرار گرفته است و در آخر موضوعات Biology و Urology نیز هر کدام با یک مورد استناد (در مجلات BMC psychiatry و The oncologist) مورد استفاده قرار گرفته بودند.

می‌توان نتیجه گرفت که مجلات الکترونیک رایگان در حوزه‌ی موضوعی (general) Medicine شناخته شده‌تر از دیگر موضوعات است و به همین علت بیشتر مورد استناد قرار گرفته‌اند. سنجش عامل تأثیرگذاری وب مجلات (WIF) می‌تواند اهمیت و نفوذ سایت‌های وب مجلات را نمایان سازد. به تعبیر دیگر، استناد به سایت‌ها یا صفحات وب می‌تواند به سادگی بدون بررسی کیفی و محتوایی بر روی سایت‌ها صورت گیرد (بر خلاف استناد در مجلات علمی)؛ در واقع، بحث استناد در محیط وب همانند مجلات علمی عمقی و محتوایی نیست (۱۶). بلکه تحلیل میانگین پیوندهای داده شده به یک وب‌سایت است که از نسبت بین تعداد پیوندهای درونی به کل صفحات یک وب‌سایت به دست می‌آید. در واقع عامل تأثیرگذاری وب، همانند ضریب تأثیر مجلات در نمایه‌های استنادی، به عنوان معیاری برای مقایسه‌ی

مزیت‌های این گونه مجلات و نقشی که در تسریع انتقال اطلاعات علمی دارند، آشنا و آنها را در جستجو و دریافت اطلاعات یاری کنند تا بدین وسیله میزان استناد به این مجلات را هم به لحاظ علمی و هم به لحاظ اقتصادی ارتقاء بخشند و کتابخانه‌ها نیز بتوانند نقش خود را که همانا اشاعه‌ی اطلاعات در وقت مناسب برای استفاده کننده با هزینه‌ای کم‌تر و روند سریع‌تر است، به صورت بهینه ایفا کنند.

از طرفی هر مجله‌ی الکترونیکی رایگان که در محیط وب وجود دارد قابل اعتماد و معتبر نیست، به همین علت باید نسبت به انتخاب مجلات الکترونیکی رایگان معتبر و مناسب در کارگاه‌هایی با دسترسی باز شبکه اینترنت بر پایه‌ی اقدامات پیشنهاد شده‌ی قبلی ارائه گردد. از این رو شناسایی و معرفی مجلات معتبر و پراستناد الکترونیک رایگان پزشکی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی پزشکی و ارائه‌ی آنها به جامعه‌ی پزشکی و پژوهشگر از راه‌های گوناگون امری ضروری به نظر می‌رسد؛ چرا که وظیفه‌ی کتابخانه‌ها در محیط‌های آموزشی، بهداشتی و درمانی فراهم نمودن زمینه‌های دسترسی سریع، آسان و بهینه‌ی پژوهشگران به اطلاعات مورد نیازشان می‌باشد.

با دسترسی باز بسیار کم است و در طول دو سال پژوهش تغییر محسوسی نکرده است. این امر نشانگر آن است که پژوهشگران ما در رشته‌های علوم پزشکی هنوز هم مانند سال‌های پیش از ورود اینترنت و فراهم شدن مجلات الکترونیک رایگان و غیررایگان، به منابع چاپی و به ویژه نشریات بیشتر استناد می‌دهند و در این میان بیشتر از نشریات صورت چاپی استناد و استفاده می‌کنند.

با توجه به اهمیت علمی و اقتصادی مجلات الکترونیکی رایگان در تولید اطلاعات، انتظار می‌رود تا پژوهشگران، کتابخانه‌ها، کتابداران و اطلاع‌رسانان این گونه مجلات را شناسایی و آموزش‌های لازم برای استفاده هر چه بیشتر و استفاده بهینه‌تر این مجلات را در اولویت‌های اولیه آموزشی، پژوهشی و اجرایی خود قرار دهند. کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی پزشکی باید امکان دسترسی به این مجلات را برای کاربران خود فراهم کنند، آنها می‌توانند علاوه بر آموزش، با طراحی در کارگاه‌های کتابخانه‌ای و مخصوص این نوع مجلات، هم توجه کاربران را به این گونه مجلات جلب کنند و هم دسترسی متمرکز کاربران به این نوع محمل‌های مطلوب اطلاعاتی را فراهم سازند.

اطلاع‌رسانان و کتابداران پزشکی باید پژوهشگران را با

References

Citing the free medical electronic journals of the DOAJ database in the peer-reviewed journals of Iranian medical sciences universities

Alireza Rahimi¹; Rogaye Asghari²; Somayeh Tagiyar³; Azame Akbari³

Abstract

Introduction: The medical world needs access to the most recent findings of the researchers in the field every minutes. Electronic journals provide a useful and fast mechanism for distribution of scientific information. Providing free-access electronic journals are a complimentary resource for libraries, which should provide the best and fastest access to the information for researchers. This study assess citing free medical electronic journals of the DOAJ database in the Iranian peer-reviewed journals of the medical science universities.

Methods: This is a descriptive survey to analyze the citations in the scientific-research journals of the type one medical universities in Iran during 2005 and 2006, specifically analyzing citing to 369 free access electronic journals of the DOAJ database. Data were collected using two different checklists, one for the number of citations in Iranian journals and the other for the collecting citing free access journals of DOAJ database in the Iranian scientific-research journals. The checklists' validity was approved by professionals and the data were analyzed by SPSS software.

Results: Citing to free access electronic journals is less than one percent and it didn't grow in 2006 compared to 2005. Daru Journal published by Pharmaceutics Faculty of the Tehran Medical Science University and Iranian Urology Journal published by Shahid Beheshti University of Medical Sciences had the highest rate of citations from free access medial electronic journals. Also, public health and medicine subjects used more citations from the free access electronic journals compared to other medical subjects. From among 369 free access electronic journals, BMC Public Health with 2 citation about public health had the highest rate.

Conclusion: It sounds necessary to find free accessed electronic journals available in libraries and medical information centers and introduce them to the medical society in various ways. Because the mission of libraries in educational, health care and medical institutions is to facilitate rapid access to the information researchers need.

Keywords: Periodical publications, citation, databases.

Type of article: Research

Citation: Rahimi A; Asghari R ; Tagiyar S; Akbari A. Health Information Management 2008; 5(1):

1. Culture, Medical Library and Information science, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran. (Corresponding author) E-mail: rahimi@mng.mui.ac.ir

2. BSc, Medical Library and Information science, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.

3. Student MSc, Library and Information science, Isfahan University, Isfahan, Iran.